

Ks. Paweł Hoppe

Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy

(red. Ks. Marcin Puziak), Wyższe Seminarium Duchowne
Diecezji Bydgoskiej, Bydgoszcz 2017, ss. 336

Biada narodowi, który o zachowanie [pamiątek] przeszłości się nie stara; wyrok zgubny wówczas dla siebie pisze – słowa Rafała Kalinowskiego, karmelity i świętego Kościoła katolickiego, można by uznać za źródło inspiracji, jakim kierował się ksiądz Marcin Puziak, pomysłodawca sympozjum, które odbyło się w październiku 2016 roku w Bydgoszczy. Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Bydgoskiej, przy wsparciu i współpracy prowincji polskiej Zakonu Braci Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel oraz Archiwum Państwowego w Bydgoszczy, zorganizowało sesję popularnonaukową poświęconą bydgoskiemu klasztorowi Karmelitów. Jak podkreślali prelegenci, okolicznością, która stała się pretekstem do podjęcia tego tematu, była 200 rocznica zamknięcia klasztoru Karmelitów w Bydgoszczy oraz 50-lecie przybycia do Bydgoszczy Sióstr Karmelitanek Bosych.

Na wstępie, jako czytelnik, wyrażam wdzięczność autorom publikacji za tak wnikliwe i szczegółowe ukazanie historii klasztoru karmelitańskiego oraz wielkiego wkładu, jakiego dokonali karmelici na przestrzeni historii Bydgoszczy. Dziś już niewielu mieszkańców miasta zdaje sobie sprawę z tego, że konwent karmelitów był pierwszym bydgoskim klaszturem od końca XIV wieku, aż do 1816 roku. Dlatego tym bardziej jestem wdzięczny za niniejszą publikację, która przybliży szerszemu gremium historię tego klasztoru.

Publikacja *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy*, przygotowana pod redakcją księdza rektora Marcina Puziaka, jest pokłosiem wspomnianej konferencji, choć nie stanowi, jak by się mogło wydawać, jedynie zbioru wygłoszonych prelekcji. W spisie treści możemy odczytać, że obok wstępu i dziewięciu artykułów, w książce znalazły się również informacje o wystawie eksponatów archiwalnych, bibliotecznych oraz muzealnych i fotograficznych, która w znacznym stopniu ubogaciła konferencję, a także tekst homilii wygłoszonej podczas mszy świętej

sprawowanej na zakończenie obrad w bydgoskiej katedrze, wreszcie informacje o seminaryjnej scholi, której występ wzbogacił sesję karmelitańską.

Jak podaje we wstępie książd Puziak, *publikowane artykuły są rozszerzonymi wersjami wystąpień*; bogate źródła historyczne i liczne przypisy oraz wykorzystanie dostępnej literatury, a także wnikliwa analiza odkryć archeologicznych potwierdzają, że autorzy poszczególnych tekstów doskonale znają poruszane przez siebie zagadnienia.

Pierwsze trzy teksty stanowią ogólne wprowadzenie. Ojciec dr Wiesław Strzelecki O. Carm., rektor Seminarium Karmelitów w Krakowie, w artykule poświęconym obecności karmelitów w Polsce nakreślił działania zakonników, zarówno w duszpasterstwie parafialnym, jak i w sanktuariach maryjnych związanych z charyzmatem karmelitańskim. Autor w swoim tekście przywołał kilka legend związanych z pobytem karmelitów na ziemiach polskich, które przyczyniły się do pogłębienia kultu Matki Bożej. Prof. dr hab. Zbigniew Zyglewski dokonał wnikliwej analizy klasztoru Karmelitów w Bydgoszczy od momentu fundacji klasztoru aż do jego kasaty. Ciekawym zagadnieniem omówionym przez autora jest problematyka związana ze strukturą klasztoru oraz postacią Stanisława Bydgosy, męczennika bydgoskiego z roku 1420. Ojciec prof. dr hab. Piotr Neumann OCD omówił historię klasztoru Karmelitanek Bosych w Bydgoszczy i Trzyczynie. W przystępny dla czytelnika sposób nakreślił początki karmelitanek w Bydgoszczy oraz ich przeniesienie do Trzyczyna i związane z tym trudności, zarówno lokalowe, jak i fundacyjne.

Kolejne trzy artykuły to opracowania badań topograficznych i archeologicznych, jakich dokonali archeolodzy i historycy, którzy podzielili się swoimi odkryciami związanymi bezpośrednio z bydgoskim klaszturem. Mgr Robert Grochowski, zajmujący się na co dzień nadzorem archeologicznym, w tekście o terenach karmelitańskich na Przedmieściu Gdańskim dokonał *kompleksowej analizy zachowanego materiału źródłowego dotyczącego terenów karmelitańskich na Przedmieściu Gdańskim od XV do XIX w.* Opracowanie tego zagadnienia zasługuje na szczególne uznanie, gdyż zawiera liczne ilustracje i mapy, które dodatkowo ułatwiają zapoznanie się z poruszonym zagadnieniem i umożliwiają czytelnikowi wyobrażenie sobie lokalizacji klasztoru poprzez pryzmat obrazu współczesnej Bydgoszczy. Kolejny autor, prof. dr hab. Janusz Kutta, przygotował tekst, który – jak sam podkreślił – jest *próbą ukazania prekursorskiej działalności zakonu karmelitów w Bydgoszczy w sferze sztuki ogrodowej.* Na zainteresowanie zasługuje też artykuł mgr Anny Siwiak i dr. Wojciecha Siwiaka – bydgoskich archeologów – przedstawiający rezultaty wykopalisk prowadzonych przez autorów na terenach pokarmelitańskich. Wnikliwa analiza badań umożliwia czytelnikowi

wyobrażenie sobie tego, jak mogły wyglądać zabudowania zakonne, a umieszczone w tekście fotografie pozwalają dostrzec bogate źródło wiedzy, jakim są wykopaliska archeologiczne. Godnym uwagi zagadnieniem poruszonym w tym tekście jest opis zwyczajów grzebalnych na cmentarzu zakonnym.

Trzecią część artykułów można by określić mianem „odkryć z zakresu archiwistyki”, gdyż autorzy przedstawiają zachowane archiwalia karmelitańskie. Dr Szymon Sulecki z Archiwum oo. Karmelitów w Krakowie przybliżył dokumenty archiwalne dotyczące karmelitów bydgoskich, jakie można odnaleźć zarówno w archiwum karmelitańskim w Krakowie, jak i w Rzymie, dokonując jednocześnie wnikliwej analizy poszczególnych materiałów. W analogiczny sposób dr hab. Marek Romaniuk przedstawił materiały archiwalne, jakie znajdują się w zasobach Archiwum Państwowego w Bydgoszczy. Ciekawym zabiegiem, ukazującym w szerszej skali poruszone zagadnienie, było umieszczenie inwentarza archiwalnego, w całości poświęconego klasztorowi Karmelitów w Bydgoszczy, dzięki czemu czytelnik może odkryć bogactwo zbiorów, będących w posiadaniu Archiwum Państwowe w Bydgoszczy. Klamrą zamykającą wszystkie teksty jest artykuł ks. dr. Marcina Puziaka, rektora Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Bydgoskiej. Tekst zatytułowany „Stalle pokarmelickie w katedrze bydgoskiej a hagiograficzna tradycja karmelitańska” jest ukazaniem bogatej spuścizny karmelitańskiej zarówno w wymiarze duchowym, jak i hagiograficznym. Autor, analizując poszczególne wizerunki świętych karmelitańskich, umieszczonych w stallach, ukazuje bogatą duchowość karmelu oraz *próbuję wskazać na nurty duchowe, hagiograficzne i polemiczne XVII i XVIII wieku, które mogły wpłynąć na ukształtowanie oryginalnego programu ideowego ikonografii świętych wyobrażonych w bydgoskich stallach.*

Szczegółowa lektura recenzowanej publikacji *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy* pozwala jednoznacznie stwierdzić, że charakteryzuje ją wieloaspektowość oraz bardzo dobra znajomość tematu. Autorzy, posługując się bogatą literaturą oraz wykorzystując dostępne źródła historyczne i własne badania archeologiczne, w bardzo czytelny i przejrzysty sposób ukazują temat, który dla wielu czytelników, zwłaszcza związanych z Bydgoszczą, może okazać się ciekawą pozycją, będącą inspiracją do pogłębienia wiedzy o historii lokalnej. Dokonując oceny metodologicznej, trzeba zauważyć, że książka jest skonstruowana w sposób zaplanowany, logiczny i spójny, a następujące po sobie poszczególne artykuły ukazują bogactwo karmelitańskie tak w wymiarze archiwalnym, jak i archeologicznym, co daje pełny obraz spuścizny karmelitańskiej. Książka dodatkowo wzbogacona jest licznymi fotografiami i mapami, co sprawia, że odbiorca łatwiej może zrozumieć omawiane zagadnienia, a jednocześnie mapy i plany wraz

z czytelnymi legendami i wyjaśnieniami pomagają w wizualizacji i pobudzają wyobraźnię tego, kto sięgnie po niniejszą książkę. *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy* to publikacja, która została przygotowana w sposób przemyślany. Zamieszczony wstęp określa jej strukturę i ogólnie prezentuje treść. Język, jakim posługują się autorzy, jest w pełni zrozumiały, a styl wypowiedzi poprawny, co sprawia, że czytelnik jest przekonany, że autorzy doskonale znają opisywane zagadnienia i są głęboko zaznajomieni z poruszonym tematem.

Na zakończenie warto powtórzyć, że publikacja stanowi kolejne już dzieło tworzone w ramach serii „Duchowe dziedzictwo Diecezji Bydgoskiej” przygotowywanej przez Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Bydgoskiej, jest rzetelnym i całościowym opracowaniem zagadnienia związanego z klasztorem karmelitańskim w Bydgoszczy i stanowi olbrzymią dawkę wiedzy zarówno dla znawców tematu, jak i dla przeciętnego czytelnika. Publikacja jest wydana bardzo estetycznie, liczne przypisy są bogatym źródłem bibliograficznym i stanowią wyjaśnienie poruszanych zagadnień, zaś bogaty zbiór ilustracji umieszczonych w książce, takich jak zdjęcia z prowadzonych wykopalisk czy archiwalne fotografie, dodatkowo podnosi walor tak estetyczny, jak i merytoryczny. Trzeba jednoznacznie stwierdzić, iż dobrze się stało, że ukazuje się drukiem recenzowana książka. Ufam, że zainteresuje ona szersze grono odbiorców i będzie przez nich równie wysoko oceniona.